

A magyar szabadságharc spanyol megítélése

1849. március–október*

A magyar történetírásban az 1848-49-es szabadságharc spanyolországi megítéléséről, visszhangjáról mindeddig hiányoztak a szisztematikus kutatások. Tanulmányunkban, mely elsősorban eddig ismeretlen források közlését vállalta feladatául, a hatalmas anyag miatt mégsem vállalkozhattunk a kérdés átfogó bemutatására, ennek csupán 1849-es fejezetéről, a tavaszi hadjárattól a fegyverletételig, illetve október végéig adunk áttekintést. A külügyi és sajtódokumentumok megértéséhez mindazonáltal szükségesnek látszik az 1848-49-es Spanyolország rövid bemutatása.

Mindenekelőtt Spanyolország és a Habsburg Monarchia közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállítása érdemel említést 1848 nyarán.¹ Metternich bukása után a forradalmak lázában égő Habsburg állam szemében Spanyolország 1848-tól szemmel láthatóan felértékelődött. A Metternich és Bécs szemében mindeddig kiegyensúlyozatlan, felkelésckől, polgárháborúktól, „forradalmaktól” rázkódó Hispánia Narváez tábornok szigorú kormányzata idején (1847-51) a rend és a monarchikus eszme pillérének tűnt Európában.

Narváez már 1847-ben számolt a rendkívüli állapot bevezetésének lehetőségével, mert „legális diktatúrával” akart nyugalmat teremteni a gazdasági válság miatt zaklatott félszigeten. Így, amikor 1848 februárjában Franciaországban kitört a forradalom, Narváez a cortestől azonnal rendkívüli felhatalmazást kért, amit március 13-án meg is kapott. Ezáltal a párizsi hatásra induló spanyol forradalmi kezdeményezésekkel felkészülten és keményen számolhatott le.

Az első spanyol forradalmi kísérlet március 26-án indult Madridban, amikor néhány száz tüntető barikádokat emelt. Több, ennél nagyobb erejű megmozdulásra és gerillaakcióra került sor Katalóniában, Andalúziában és más Földközi-tenger melléki városokban. Május 7-én a fővárosban katonai felkelésre is kísérlet történt. E mozgalmakban köztársasági és demokratikus követelések, szociális problémák fogalmazódtak meg.

Narváez kormánya a hadsereg bevetésével gyorsan és kegyetlenül számolt le a mozgalmakkal. Kivégzésekre, letartóztatásokra, házkutatásokra került sor, több mint 2000 potenciális szervezkedőt pedig deportáltak a Kanári-szigetekre. Az angol követet is kiutasították Spanyolországból, mert bebizonyosodott, hogy liberális szervezkedőkkel tartott fenn kapcsolatot, akiket fegyverekhez juttatott. A második carlista háborús kísérlettel (1848-1849)² ugyanilyen gyorsan végzett Narváez, sőt még arra is volt ereje, hogy 2000 fős katonai egységgel védje a Szentszéket Rómában a népi mozgalmaktól.³ Narváez jelszava: „rend a forradalom ellen”, elismerést kapott a Szent Szövetség államaitól, ezért rendeződtek 1833-36-tól

* Tanulmányunk az OTKA által támogatott kutatás alapján készült.

¹ Erről részletesen lásd Anderle Ádám: Spanyol külügyi instrukciók a bécsi követeknek (1809-1856), Actas, 1999. 1-2. szám. (a továbbiakban: Anderle) 166-186.

² Anderle Ádám: A carlismo és a bécsi udvar. Századok, 1999. 5-6. szám. Anderle, Ádám: El carlismo y la corte de Viena. Acta Hispanica. T. III. Szeged, 1998. 5-11.

³ Bajamonte, Ángel – Martínez, Jesús A.: Historia de España, siglo XIX. Madrid, 1998. cd. Cátedra. (a továbbiakban: Bajamonte – Martínez) 292-296.; Tuñón de Lara, Manuel: La España del siglo XIX. T. 1. Barcelona, 1980. (a továbbiakban: Tuñón de Lara) 167-169.

megszakadt kapcsolataik: Bécs 1848-ban, Berlin 1849-ben, Szentpétervár 1856-ban újította fel diplomáciai kapcsolatait Madriddal, s hasonlóképpen járt el a Vatikán is (1851).⁴

A demokratikus és köztársasági követelések e szigorú körülmények között az 1849 elején újra összehívott cortesben legális körülmények között fogalmazódtak meg. A képviselők egy csoportja a **partido progresista democrático** (demokrata haladó párt) programjában az európai 1848-as forradalmak követeléseit foglalta össze a „szabadság és egyenlőség” nevében. Általános választójogot, alkotmányos monarchiát, sajtó-, gyűlekeztési- és lelkiismereti szabadságot, szabad vallásgyakorlást, egykamarás parlamentet, a parlament előtti miniszteri felelősség elvét, nemzeti milíciát, ingyenes népoktatást, a nemesi előjogok eltörlését, arányos és egységes adórendszert, pénzügyi reformokat stb. követeltek, s programjukkal egy új alkotmány megalapozását szolgálták. A párt gyorsan gyűjtőhelyévé vált a köztársasági és szocialista erőknél is.⁵ Ezért, amikor 1849 októberében Narvácz tábornokot rövid időre új kormány váltotta fel, Spanyolországban már „alkotmányos rend” honolt.

Bécsből a spanyol követség ügyvivője 1848. június 14-én jelentett először a magyar eseményekről is (15. sz. jelentés),⁶ rendszeres magyar témájú beszámolók azonban csak a nagytokintélyű arisztokrata, az udvarban is befolyásos Gor hercegétől, a kinevezett új követ Bécsbe érkezésétől kezdve (1849. január) születtek. Tanulmányunkban ezekből adunk válogatást, megemlítve azonban, hogy a spanyol külügyi levéltár „Austria” szekciójának követi jelentéseket tartalmazó kötegei gyakran hiányosak.⁷

Gor herceg fő forrásait a bécsi kormány, a hivatalos sajtó jelentései és tájékoztatói jelentették, főfogása és szemlélete is teljesen azonos a bécsi udvarával, s természetesen saját kormányával is. Beszámolói ezért nyilvánvalóan nem jelentik a magyar szabadságharc új ismereteket adó forrását, inkább abból a szempontból tanulságosak, hogy tájékoztatnak: a spanyol kormány és udvar milyen információkat kapott a magyar ügyekről, illetve hogy a Madridba érkező jelentések és a madridi sajtó által közölt információk között milyen kapcsolatok, milyen eltérések, hangsúly és felfogásbeli különbségek mutathatók ki. Külön figyelmet érdemel Gor herceg magyarokról, a magyar nemességről, a magyar politikai életről közvetített igen negatív jellemzése.

Közleményünk második részében a madridi sajtó magyar témájú írásából, hírciből adunk válogatást.⁸

A spanyol, s közelebbről a madridi sajtó az 1840-es években immár igen sokszínű, ideológiai-politikai szempontból markánsan elkülönülő napi- és hetilapokkal, színes magazinokkal, a napilapok esetében 6 000-10 000-es előfizetői bázissal rendelkezett.

⁴ Zamora, José María Jover (dir.): *Historia de España*. T. XXXIV. La Era Isabelina y el Sexenio Democrático (1834-1874) Madrid, 1981. Espasa-Calpa, 856-858.

⁵ Bajamonte – Martínez 269-297.

⁶ Az Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores (spanyol külügyminisztérium főlevéltára), az 1931 előtti anyagot a történeti levéltárban (a továbbiakban: A(H)MAE), az ez utáni iratokat az archívo renovadóban őrzi. A bécsi spanyol követség iratai az 1848-as esztendőből a 2838. számú kötegeben (=legajo) találhatók.

⁷ Gor herceg jelentéseit az A(H)MAE 1360. számú kötege (a továbbiakban: leg. 1360.) tartalmazza, a válogatásunkban közölt iratok mindegyikének ez a lelőhelye. Gor herceg 1849. október végétől – valószínűleg a kormányváltással összefüggésben – visszatért Madridba, ahol magas udvari tisztséget kapott. A bécsi spanyol követségen a követen kívül egy diplomata dolgozott: Jacobo Gayoso attasé; Tricsztben pedig spanyol konzul működött, Miguel Sebastian Vilar, akinek ez időben fő feladata a carlista vezérek Monarchiában kifejtett tevékenységének szemmel tartása volt. 1850-ben névleg még Gor hercege a követ, de már nem tartózkodott Bécsben, két új diplomata viszi a követség ügyeit ebben az évben: Cayo de Quiñones de León titkár ügyvivőként és conde de Lérida attasé. *Guía de Forasteros en Madrid, para el año de 1849*. MAE belső kiadvány, Madrid, 139. oldal; *Guía de Forasteros*, 1850. 139. oldal.

⁸ A madridi újságok áttekintésében Keller Petra segítségét élvezhettük, amit helyütt is köszönettel szeretnénk rögzíteni.

Az 1840-50-es években 62 politikai jellegű periodika jelent meg, együttesen csaknem 124 000 példányszámban. A 19. század folyamán egyébként a legtöbb új lap az 1840-es években indult, számuk ötven körül van. Virágzott a könyvkiadás is. A spanyol történetírás a kultúra és információ demokratizálódását regisztrálja ez időben, még akkor is, ha hozzáteszi: az 1845-ös alkotmány teljes véleményszabadságról szóló cikkelyeit Narváez tábornok rendeletekkel igyekezett korlátozni. Nem teljes sikerrel, tehetnének hozzá: 1848-49-ben húsz körül van az induló új lapok száma, köztük demokratikus, népi, illetve munkáslapok is találhatóak (Fraternidad, Organización del Trabajo, Amigo del Pueblo, El Pueblo). Új színfoltot jelentenek e két évben a képes újságok (Ilustración, Ilustración de Madrid) és egy gazdaságpolitikai kérdésekre szakosodó lap (Reforma Económica) megjelenése.⁹

A három kiválasztott napilap politikai karaktere eltérő. A **Clamor público** (magyar fordításban címe *A nép hangja* lehetne; alapítva 1844-ben) „haladó” irányzatú, demokratikus, a magyar ügyekkel erősen szimpatizáló újság; a **La España** (alapítva 1848-ban) és az **El Observador** (alapítva 1837) eltérő tónusú mérsékelt konzervatív újságok, ám mindkettőt tárgyilagos hírközlés jellemzi a magyar ügyekben. Az újságokból kitűnik, hogy elsősorban a közép-európai, főként német és osztrák sajtó híreit vették át, az 1844-től már létező vasúti és (Irún-Madrid) távirati összeköttetés lehetőségeit is kihasználva.¹⁰

Az események és a hírek spanyolországi lapokban történő megjelenése közötti időelcsúszás 10-15 nap között mozog. Ha a szerkesztői, nyomdai munkálatokat is számba vesszük, 8-13 nap alatt érkeztek meg Bécsből-Kölnből a hírek Madridba. S a hírek, információk a magyar szabadságharcról részletesek, alapvetően pontosak – amennyiben forrásaik az azok –, s a tévedések, hibás-hamis hírek természete, jellege, előfordulása a normálisnak tekinthető hibahatáron belül marad. Azt mondhatjuk tehát: a spanyol olvasó hiteles, tárgyyszerű és viszonylag gyors tájékoztatást kapott a magyar hadszínterről. Vizsgált esetünk jól illusztrálhatja: az Európán belüli kommunikáció sokat fejlődött a 19. század közepére a kontinens két periférikus régiója közötti informálódást is elősegítve. Ez időben már sem Magyarország sem Hispania nem világtól elzárt ország.

A spanyol sajtó élénk érdeklődése 1849. október végéig tartott a magyar ügyeket illetően. Novembertől azonban már határozott tematikus váltás figyelhető meg: a magyar kérdés lekerült a spanyol sajtó oldalairól.

Kutatásainkban kísérletet tettünk a korabeli könyvkiadás áttekintésére is, ám tájékozódásunk azt illetően, hogy a korabeli spanyol könyvkiadás érdeklődését felkeltették-e a magyar forradalom és szabadságharc ügyei, meglehetősen csekély eredménnyel járt. A madridi Nemzeti Könyvtár és a Biblioteca de Catalunya katalógusait áttekintve egyetlen ilyen tárgyú könyvre bukkantunk, egy orosz tiszt, Tolstoy franciából spanyolra fordított – a magyar historiográfia által ismert – munkájára, mely *A magyar forradalom és háború története (1848-1849)* címet viseli. A kötet rövid áttekintést ad Magyarország történetéről, s Paszkovics csapatainak magyarországi tevékenységéről.¹¹ A könyv spanyol fordítója¹² az előszóban világosan leszögezi: a könyvet „a rend azon spanyol híveinek kívánja átnyújtani”, akiket a francia és német lapok – s mi tesszük hozzá: a híreket átvevő spanyol sajtó – korábban „félretájékoztattak”. Emellett Oroszország akciójának elfogulatlan, igazi értékelését is közvetíteni kívánja

⁹ Tobajas, Marcelino: *El periodismo español*. Madrid, 1984. Ed. Forja; lásd a spanyol periodikák lapindításáról közreadott összefoglalást a 631639. oldalakon. Tuñón de Lara 231-232.; Bahamonte – Martínez 505-508., Sánchez, Miriam: *Historia de la prensa española*. Szeged, 2000. Hispania, 46-55.

¹⁰ Bahamonte – Martínez 413-416.

¹¹ Tolstoy, J.: *Historia de la revolución y guerra de Hungría (1848-1849)*. Kiegészítő alcíme: *Y relación de las operaciones del ejército ruso a las ordenes del feldmariscal príncipe Paskievitch d'Erivan; precedida de una reseña histórica de la Hungría*. Madrid, 1851. Imprenta de la Esperanza. (a továbbiakban: Tolstoy)

¹² A fordító nem adta nevét a kiadáshoz, a belső címlapon ez áll: „traducida al castellano por D.L.M.YV.”

a spanyol olvasó felé, megállapítva, hogy Európa összes trónját Oroszország mentette meg, amikor a magyarországi harcokba beavatkozott, ahol a magyar vezérek – Görgey, Dembinsky és Bem – már győzelemre álltak. A cári beavatkozás a szocializmus terjedésének is gátat szabott, teszi hozzá a névtelen fordító.

Am a magyar történelemről írott áttekintés az előző szerzője szerint arra is példát adhat a „rend ügyének igazi spanyol szerelmesei számára” („para los verdaderos amantes de la causa del orden”), hogy a múltban a magyarok trónhoz való viszonyát még a hűség („lealtad”) jellemezte. A könyv célja az, hangsúlyozza a fordító, „hogy igazolja az orosz beavatkozást”, illetve a „beavatkozás jogát”. S bár olykor Tolstoy túloz, mindazonáltal azt meg lehet neki bocsátani, teszi hozzá, hiszen egy olyan oroszról van szó, aki büszke hazája teljesítményére, „aki látja, hogy Oroszországra az összes ország monarchiái úgy tekintenek, mint az egész (európai) társadalom megmentőjére”.¹³

A vélhetőleg spanyol hivatalosság által inspirált kötet és előszava az orosz szimpátiát illetően valamiképpen összecseng a madridi sajtó októberben már kitapintható osztrákellenességével. A három eltérő forráscsoport: a követi jelentések, a sajtó diszkrét vagy nyílt álláspontja és a Tolstoy-könyv spanyol fordítójának álláspontja a levonható következtetéseket illetően egyben voltaképpen összecseng: a Habsburg Monarchia és teljesítménye, mely csak az orosz csapatok támogatásával tudta legyőzni a magyarokat, leértékelődött Spanyolországban.

A spanyol diplomácia fő törekvése ugyanis az 1830-40-es években még arra irányult, hogy a nagyhatalmú Metternich által irányított, Európa meghatározó hatalmaként szemlélt Habsburg állammal kapcsolatát rendezze, annak jóindulatát megszerezze. Mire azonban ez megtörtént, kiderült, hogy a Metternich nélküli Bécs creje, hatalma már nem a régi, s erre a magyar szabadságharc, illetve az orosz intervenció tanulságai hívhatták fel Madrid figyelmét. Lehet, hogy Gor herceg visszahívása, s 1851-ben egy kevésbé tekintélyes diplomatával való helyettesítése¹⁴ már ezen – nyilvánosan ki nem mondott – következtetés alapján történt?

Követi jelentések

1.

Nº9. Bécs, 1849. március 31.

Tájékoztató a magyarországi hadjárat állásáról és a Bem tábornok által elszenvedett vereségről*

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! A magyarországi háború, mely eddig a lehető legnagyobb lassúsággal folyt váltakozó sikerek mellett, melyek néhány eset kivételével általában véve elhanyagolhatóak voltak, jelentős lendületet vett az orosz csapatok aktív közreműködésével Erdély területén,¹⁵ ahol Bem tábornok hadteste folytatott hadműveleteket és ért el bizonyos sikereket nemrégiben.

¹³ Tolstoy 5-15.

¹⁴ Az új követ, Colombi gróf is csupán egy évig, 1851-ben tartózkodott Bécsben. Anderle 172.

* Az egyes iratok címűl mindig a spanyol külügy illetékes referensének az irathoz készített előlapon adott témamegjelölését adjuk meg.

¹⁵ A beszámoló erősen eltúlozza az orosz beavatkozás jelentőségét Erdélyben. Február első napjaiban két kisebb orosz dandár vonult be Havasalföldről Puchner tábornok kérésére Erdélybe – Brassó és Nagy-

A hivatalos lapokban már megjelent legutolsó hírek szerint az említett tábornok, aki egyike a legaktívabb és leghozzáértőbb személyeknek, akikre a magyar tábor számíthatott, vereséget szenvedett a Puchner altábornagy által vezényelt csapatokkal együtt harcoló orosz seregektől, s be kellett lépnie román területre, ahol embereinek nagy részét lefegyverezték és bebörtönözték.¹⁶

Egyesek szerint a tábornoknak sikerült megszöknie és csatlakoznia a lázadó sereg főercjéhez, mely a Tisza környékén folytat hadműveleteket; mások úgy hiszik, hogy meghalt a harcban szerzett sérülések következtében. – Másrésről a komáromi erőd, melyet elszigeteltsége ellenére eddig oly buzgón védtek a magyarok, egyre szorongatottabb helyzetben találja magát, és várhatóan rövidesen megadja magát.¹⁷

Mindezen előnyök és ama befolyás ellenére, melyet a felkelők lelkére gyakorolhatnak a legmeghatározóbb és legfontosabb Itáliában elért eredmények,¹⁸ könnyen előfordulhat, hogy a magyarországi háború elhúzódik még egy ideig, figyelembe véve a jelen harcok jellegét és a mély elégedetlenséget, melyet azok szükségszerűen kiválthattak, illetve a körülményt, hogy az új Alkotmány¹⁹ alávét egy igen jelentős becsvággyal bíró országot, melynek legbefolyásosabb társadalmi rétege mindig is gőgös és háborgó természetével tűnt ki.

J. El Duque de Gor

2.

N°12. Bécs, 1849. április 2.

Arról tájékoztat, hogy Bem vereségét nem erősítették meg, valamint beszámol a magyarországi háború állásáról

Nagyméltóságú Uram!

Tisztelt Uram! A Minisztérium befolyása alatt álló lapok – köztük a kormány hivatalos közlönye – szerint volt szerencsém tájékoztatni Önt 9-es számú jelentésemben, hogy Bem tábornok vereséget szenvedett Erdélyben, seregének nagy részét lefegyverezték s fogságba ejtették.²⁰

Ez a hír – a forrás megbízhatósága miatt hitelességgel terjedt ugyan – nem talált megerősítésre, sőt úgy tűnik, hogy Bem előretörése nem hogy akadályokba nem ütközött, de egyre inkább erősödik, s az említett tábornok már hatalmába kerítette a fejedelemség nagy részét.

Komáromot illetőleg, amelyet a császári csapatok már jó ideje ostromolnak, s melynek megtartásában, véleményem szerint, a magyar tábor rendkívüli elszántsága tűnik ki, a hírek

szeben védelmére – Engelhardt vezérőrnagy és Szkarjatyin ezredes vezetésével. Összlétszámuk 7000 fő volt.

¹⁶ Bem a március 2-3-án Icajölj medgyesi ütközetben szenved vereséget Puchner-től, azonban itt cári csapatok nem voltak jelen. Nagyszebennél harcol az egyesült császári-cári erők ellen, akik kénytelenek feladni a várost március 11-én. Bem végül március 21-én a Tömösi-szorosnál megtámadta a császári és cári haderő utóvédjét, s kiverte őket Havasalföldre. Ezzel befejezte Erdély megtisztítását.

¹⁷ Komárom várát 1848. december végétől egy körülbelül 12 000 fős védsereg védte. A császári hadsereg természetesen szeretne volna elfoglalni az erődrendszert, de a rendszeres ostrom feltételeit nem teremtték meg. A védők így viszonylag könnyűszerrel vertek vissza minden osztrák támadást, a vár feladása komolyan fél sem merült körükben.

¹⁸ Március 23-án a novarai csatában a szárd királyi seregek döntő vereséget szenvednek az osztrák császári hadaktól.

¹⁹ A március 4-i olasz alkotmányról van szó.

²⁰ A hír téves, lásd a 16. jegyzetet.

már sokkal kielégítőbbek az itteni kormány számára. Welden tábornok, aki a város kormányzója, megérkezett egy rövid expedícióról az ostromló táborból; az erőd átadása hamarosan bizonyossá válik majd, mivel a tábornokot eddig csak a császári tüzérség által oly erőteljesen támadott várost övező költséges erődítések lerombolása iránt érzett féltelme tartotta vissza.²¹

A császári seregek gyors és jelentős sikereinek elmaradása kezd ártani Windisch-Grätz tábornok hírnevének, akinck valamely tisztas kifogás melletti lemondásáról, s Welden tábornokkal való helyettesítéséről pletykák kaptak szárnyra, melyeknek valódi megalapozottságát ma még nem ismerem.²²

El Duque de Gor

3.

Nº14. Bécs, 1849. április 14.

Tájékoztat Welden tábornok közeli magyarországi útjáról, felváltandó Windisch-Grätz herceget

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! 12-es számú jelentésemben tisztelettel tájékoztattam Excellenciádat, hogy eme ország közvéleménye egyre kevésbé támogatja Windisch-Grätz herceget, s már arról beszélnek, hogy lemond, s Welden tábornok, a város kormányzója lép majd a helyébe. Mindkét hírt megerősítették, s úgy tűnik, hogy Welden tábornok késlekedés nélkül Magyarországra utazik, hogy a császári csapatok élére álljon.

Az ott folyó háború súlyosbodott azután, hogy a frankfurti döntéseket meghozták,²³ s az eltérő hatás, melyet a Konföderáció államaira gyakoroltak, úgy tünteti fel a polgárháborút, mint egyikét azon eshetőségeknek, mely Németországot fenyegetheti.

Ennek és a vitathatatlan balszerencse ellenére, mely Windisch-Grätz herceget hadműveletei során kísérte, lemondása nem ütközött komoly ellenállásba a kabinetben, ahol úgy hírlík, két vélemény nyilvánult meg, melyeket főként a kormány elnöke²⁴ és Stadion gróf²⁵ támogattak; az előbbi azt javasolta, hogy adjanak engedelményeket a magyaroknak, míg az utóbbi ellenezte, hogy az Alkotmány erre vonatkozó pontjában foglaltaktól eltérjenek. A minisztérium az utóbbi javaslatot támogatta, elfogadván Windisch-Grätz herceg távozását, kifejezte szándékát, hogy a hadjáratot a lehető legnagyobb energiával folytassa tovább. Időtartama mindenesetre tovább húzódhat, lévén szó nem csupán egy lázadó táborról, hanem egy olyan ország alávétéséről, mely helyzetét korlátozva, kiváltságait eltörölve látja, s melynek számára minden egyéb megfontolás kisebb fontosságúnak tűnhet.

J. El Duque de Gor

²¹ Welden altábornagy, Bécs katonai parancsnoka március 30-án érkezett Komáromba tájékozódni az ostrom körülményeiről és állásáról. Megadása szólította fel a várőrséget, 31-én pedig megkísérelte bevenni a Vág-menti sáncokat, de a magyar tüzérség visszaverte a császári erők próbálkozásait.

²² Windisch-Grätz helyére április 12-én nevezi ki a császár Ludwig von Welden tábornagyt.

²³ A frankfurti német parlament március végén elfogadta az egységes német császárság alkotmányát, s felajánlotta IV. Frigyes Vilmos porosz királynak a császári koronát.

²⁴ Felix Schwarzenberg herceg, akit az uralkodó V. Ferdinánd még 1848. november 21-én nevezett ki miniszterelnökké.

²⁵ Franz Stadion gróf a kormány belügyminisztere volt.

4.

N°17. Bécs, 1849. április 23.

Hírek a magyarországi háborúról

Nagyméltóságú Uram!

Tisztelt Uram! Tegnap kapott szárnyra a hír, melyet ma már megerősíthetek Önnek, miszerint a komáromi erődöt megsegítették, s a császári seregeknek el kellett hagyniuk a helységet.²⁶

Úgy tűnik, Görgey tábornok váratlan hadműveletével felforgatta az osztrák tábornokok előrelépéseit, s betört az erődbe, ahol az élelmiszerhiány erőteljesen kezdte éreztetni hatását. Az a hír járja, hogy harcra nem került sor az ostromló és a város megsegítésére érkezett seregek között, mivel az előbbieket létszámhátrányban voltak, s oly hirtelen lepték meg őket, hogy vissza kellett vonulniuk, visszavonva mindenekelőtt utánpótlásukat, melyet a Dunán hajóztak be, s mely, mint ahogy azt megerősítették, ma reggel ide meg is érkezett.

A Pesten állomásozó császári sereg hasonló hadmozdulatra kényszerült, mely várost szintén kiürítették, azzal a céllal, hogy a határt fedezzék, mivel a Komáromnál megsegített, s a magyarországi ügy kedvező állásán felbátorodott lázadók megpróbálnak majd behatolni Morvaországba, melynek fővárosa, Olmütz a császár jelenlegi rezidenciája, s ott demonstrációkat tartani, sőt még ezen is túlmenni.

Így az elégedetlen párt, mely kész, hogy bármely kedvező alkalmat megragadjon, s annak következményeit súlyosbítsa, kezdi átadni magát túlzott, előrevetített reményeknek, bár még le sem győzték a császári sereget, figyelemre sem méltatták létszámbeli fölényét s fegyelmét, ami valószínűleg megtörténhetne egy csatamezőn megvívott döntő csata során, mint ahogy annak meg is kell történnie egy olyan ütközet alatt, mely megnyithatná a magyarok számára határvonalaik eme részét.

Welden tábornok egészen 17-ig nem vonult ki, s úgy mondják, 19-én kapott a komáromi erőd segítséget, de ez a hivatalos lapokban nem jelent meg.²⁷

El Duque de Gor

5.

N°18. Bécs, 1849. április 26.

Bejelenti az orosz csapatok közelgő belépését Magyarország területére és hírt ad az adott országban folyó háborúról

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Bár egy közlemény, melyet tegnap a város Főköormányzója a kedélyek lecsitítása végett adott ki, tagadja, hogy Pestet az osztrák csapatok kiürítették, illetve

²⁶ Az április 19-én magyar győzelemmel zárult nagysallói csata után a honvédsereg április 22-én vonult be Komáromba, s ezzel megszűnt a vár északi ostromzára.

²⁷ Welden április 20-án rendelte el Pest kiürítését, melyet a császári csapatok 24-én fejeztek be. A budai várban azonban egy közel 5000 fős védőőrség maradt Heinrich Hentzi vezérőrnagy parancsnoksága alatt.

Komárom blokádját feladták volna, bizonyos, hogy az erődítménnyel szemben bevetett utánpótlás nagy részét a Dunán behajózták, és az meg is érkezett a városba; Komáromot a felkelőknek sikerült felmenteni, mivel elegendő mennyiségű élelmet juttattak be a falak közé ahhoz, hogy még egy ideig elnyújthassák az ostromot.

Pestet illetőleg lehetne meggyőzőbb a kormány cáfolata, bár továbbra is megerősítésre talál annak ténye, hogy a császári csapatoknak valóban ki kellett üríteniük a várost, csupán kis létszámú helyőrséget hagyván hátra Budán. Bárhogy is legyen, s bár nehézkes a kormány által kiadott hírek hiányossága, kétértelműsége, illetve pontatlansága folytán és az elégedetlenségek túlzásai miatt teljes pontossággal ismerni a jelen hadjárat részleteit, a háború kedvezőtlen állását elegendő mértékben igazolja, hogy a kormány szükségének látta végül hivatalosan segítségül hívni Oroszországot.²⁸

Úgy tűnik, jelentős hadsereg fog hamarosan megjelenni Magyarországon, melynek egy része Galícián át, másik része pedig Erdélyen keresztül fog oda megérkezni. Ha ez megvalósul, amit igen komoly okom van hinni, több mint biztos, hogy a magyarok nem tudnak hosszú időn át ellenállni, s az egész ország – mely eddig oly elszántan küzdött – meg kell hogy adja magát. Ily módon Ausztria megszabadulhatna egy olyan háborútól, mely nem kevés emberi és anyagi áldozatot követelt tőle, s szembenézhetne a németországi ügyekkel, melyeket illetőleg már nyílt és határozott magatartást tanúsított.

Oroszországhoz fűződő viszonya szoros, s ez a körülmény jelentős hatást fog gyakorolni jövőbeni magatartására, éppúgy mint az események általános menetére.

Mondják továbbá azt is, hogy Jellačić báró hamarosan megkapja a Horvátországba történő visszatérésre vonatkozó parancsot, ahol szolgálatai hatékonyabbak lehetnek, mivel katonai jártassága nincs egy szinten többi erényével; elkerülendő ily módon a viszályokat, melyeket az általa nyújtott fontos szolgálatok ellenére egy olyan tábornok alá rendelt helyzete válthatna ki, aki nagy tudással rendelkezik ugyan, de nincs olyan hírneve, mint neki.

Az angol nagykövet, Lord Ponsonby,²⁹ hirtelen távozott innen, anélkül, hogy akárcsak kollégáitól is elbúcsúzott volna, de távozásának nem tulajdonítanak semmilyen politikai jelentést.

J. El Duque de Gor

6.

N°20. Bécs, 1849. május 2.

Kijelenti, hogy a hivatalos közlöny megerősítette az orosz csapatok magyarországi beavatkozásáról szóló hírt, melyről a 18-as számú jelentésben beszámolt, valamint mérlegeli az eseményt

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! A tegnapi újság hivatalos rovatában jelent meg a hír, melyet már tisztelettel közöltem Nagyméltóságoddal 18-as számú jelentésemben, miszerint a Kormány Oroszországhoz fordult segítségért, hogy véget vessenek a magyarországi háborúnak, és hogy ez utóbbi sietve teljesítette azt. A lap szerint az indok, mely ezt a döntést kiváltotta, ab-

²⁸ I. Ferenc József március 1-jén kért katonai segítséget a magyar forradalom leverésére I. Miklós orosz cártól egy saját kezű levélben.

²⁹ Ponsonby, John, lord (1770-1855), bécsi angol nagykövet.

ban keresendő, hogy Magyarországon Európa minden országából érkezett felforgató erők gyűltek egybe (kétségtől főleg a nagy számban ott harcoló lengyelekre, illetve a francia kalandorokra utalván), s hogy következésképpen minden kormány érdeke, hogy végezzen a pusztító és anarchisztikus táborral. Az igazság az, hogy ez a háború már oly veszélyes mértéket öltött, hogy az osztrák erők önmagukban – a Császárság jelenlegi helyzetében – hosszabbra és költségesebbre nyújtották volna a hadjáratot, mint ami az állam nyugalmanak és jólétének megfelelő lenne. Másrésztől Oroszország nem mehetett el egy ilyen kecsegtető kérés mellett, mivel fenyegetve látta határ menti tartományait, s mert kínálkozott az alkalom, hogy egy olyan hatalmat erősíthesen meg, mely a ránehezedő súlyos nehézségek közepette is védeni tudta magát állandó erőfeszítések mellett attól a széthullástól, mely fenyegette.

Az orosz beavatkozást a szélsőséges párt rosszul fogadta, sőt olyan személyek is, akik sohasem hiányoznak ilyenkor, s akik méltóságának lealacsonyítását látják benne; ez olyan tény, amit én is jelentősnek tartok, nem csupán azért, mert megszabadítja a mostani kormányt a Magyarországon folytatott háborútól, hanem azért is, mert bizonyos mértékig igazolja a két kormány között fennálló szoros harmóniát, s ez szükségszerűen éreztetni fogja hatását az Európában végbemenő események politikai kimenetelére.

Biztosítottak arról, hogy Oroszország az említett beavatkozást saját költségén hajtja végre.

J. El Duque de Gor

7.

N°21. Bécs, 1849. május 4.

Tájékoztató Magyarország függetlenségének kikiáltásáról, melyet saját nemzetgyűlése szavazott meg, és elmélkedik a helyzetről, melyben az ország található

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Ama bejelentésre, hogy az oroszok belépnek Magyarország területére – mint a kormány segédeiről –, ezen ország Nemzetgyűlése az elnöke által előkészített javaslattal válaszolt, melyben kimondják Magyarország Erdéllyel és minden csatolt területével történő teljes elszakadását az osztrák birodalomtól, szabad és független államnak nyilvánítva magukat. A Habsburg-Lotharingiai Házat mindörökre megfosztják az a terület fölött gyakorolt hatalmától, s míg a Nemzetgyűlés nem dönt a jövőbeni kormányzati formáról, az országot egy felelős elnök kormányozza, akit választott felelős miniszterek vesznek körül.³⁰

A javaslatot egyhangúlag elfogadták, s ezt követően a felkelés vezérét, Kossuth Lajost megválasztották az új kormány elnökének.³¹

Bizonyos, hogy ebben a döntésben a legnagyobb szerepet a sok külföldi, s különösen az ott tartózkodó lengyelek játszották, mivel nem valószínű, hogy az ország többsége és a higadtabb személyek szellemisége egy olyan lépést diktált volna, mely megnehezíthet bármilyenű ésszerű megegyezést. Másrészt viszont éppen ez a lépés nyújthat lehetőséget a még elszántabb ellenállásra, s nem lenne meglepő, ha épp ez lett volna kezdeményezőinck egyik

³⁰ Az 1848. április 14-i Függetlenségi Nyilatkozat kiváltó oka nem az orosz beavatkozás volt, hanem a március 4-i olasz október 14-i alkotmány.

³¹ Kossuth kormányzóelnök lett; a megalakuló minisztérium elnöke – egyben belügyminisztere – pedig Szemere Bertalan.

célja azon reménytől bátorítva, melyet az Európa nagy részét sújtó válságos helyzet kelt bennük, különös tekintettel Németországra, ahol a kormányoknak minden rátermettségükre és energiájukra szükségük van ahhoz, hogy leszereljék azokat az elemeket, melyek pusztulásukra törnek. Ezt bizonyítja az említett döntés kapkodó jellege, a kisleány előkészítettség, ahogy ama ország lakosait ez meglepte, és saját szerzőinek bizonytalankodása, hogy ünnepélyes kikiáltása után öt nappal még megtartották a császár tiszteletére rendezett napokat a szokásos formában és minden akadály nélkül.

Mindenestre az Oroszország által vállalt fellépés biztosan végzetes lesz a magyar ügy szempontjából, és csökkenteni is fogja a döntés fontosságát. Csapatai mintegy 120 ezer főt számlálnak, melyek Galícián és Bukovinán keresztül léptek be a magyar területre egyenlő hadtestekre osztva; ha a háború sikeressége azt megköveteli, nem kérdéses, hogy növelni fogják ezt a létszámot.³²

Schwarzenberg herceg a hadügyminiszter kíséretében tegnap Pozsonyba látogatott, ahol találkozott az orosz hadsereg tábornokával, s éppen visszatérőben van kiküldetéséből.³³

Valószínű tehát, hogy a magyarországi háború nemsokára véget ér, ha előre nem látható események közbe nem jönnek; de a kormánynak nagy nehézségek árán sikerülhet csak elfojtani az elégedetlenség és felfordulás csíráját, mely az alávetés előtt álló országban a makacs ellenállás emlékét kell hogy hagyja.

J. El Duque de Gor

8.

N°27. Bécs, 1849. május 11.

Tájékoztató a Császár Őfelsége magyarországi látogatásáról

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Legutóbbi jelentésemben tisztelettel tájékoztattam Méltóságodat arról, hogy megbizonyosodtam arról a tényről, miszerint a Császár Őfelsége személyesen fogja ellátni a magyarországi csapatok vezényletét, illetve kifejtettem az okokat, melyek feljogosítottak arra, hogy némi hitelt adjak a hírnék. Valóban így is lett, hiszen Őfelsége tegnap reggel Pozsonyba távozott, s ma értesültünk róla, hogy az említett városban nagy lelkesedéssel fogadták.

Az orosz sereg Paszkevics parancsnoksága alatt áll, aki egyike azon tábornokoknak, akik ama Birodalomban a legnagyobb hírnévnek örvendenek, s minden azt sejteti, hogy a magyar felkelés, melyet ma már főként a lengyel tábor vezet, s más országok elégedetlenkedői hevítene fel, hamarosan el lesz fojtva.

Ezzel a Császárság – helyzetét tekintve – nagy lépést tenne egy normálisabb és rendezettebb állapot felé, és Ausztria az eddigieknél nagyobb aktivitással működhetne közre a Németországot oly felkavaró s nyugtalanító kérdések megoldásának előmozdításában.

J. El Duque de Gor

³² Az oroszok belépése csak június 15-én kezdődik meg, körülbelül kétszázezer fővel.

³³ Május 2-án Pozsonynál egy hajón tárgyalt az orosz segítségnyújtás részleteiről az osztrák miniszterelnök, Cordon hadügyminiszter és Welden az orosz összekötővel, Berg gyalogsági tábornokkal.

9.

N°28. Bécs, 1849. május 15

**Tájékoztató a Császár Őfelsége visszatéréséről Schönbrunnba,
és egyéb híreket is közöl**

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Őfelsége a Császár, négy napig tartó pozsonyi látogatás után visszatért schönbrunni palotájába, bár úgy hírlett, hogy utazásának célja az volt, hogy a sereg élére álljon és nagyobb lelkesedést és lendületet adjon a háborúnak.

Ebből kifolyólag számos magyarázat látott napvilágot, melyek közül a leghitelesebbnek tűnő úgy tartja, hogy Őfelsége váratlan visszatérésének oka nem más, mint az abbéli félelem, hogy a főváros, ahol az ostromállapot ellenére az utóbbi napokban jelentősebb mértékű zavargásokat észleltek, részt vehet egy olyan mozgalomban, mely épp oly súlyos lehet, mint ami Drezdában vagy Németország egyéb helyein robbant ki. Mások azt feltételezik, hogy a Császár nem tervezett mást, mint felmérni a csapatok állapotát és nagyobb bátorságot és biztonságot önteni beléjük.

A szélsőséges tábor egész Németországban, látván, hogy az elnyomó intézkedéseket Ausztria mintájára más államokban is alkalmazni kezdték, igyekszik összegyűjteni erejét és megduplázza szokásos aktivitását; ez minden bizonnyal szerint igen kevés eredménnyel jár majd – addig, amíg a csapatok hűek – s elveszítik majd a reményt, mihelyt az orosz segítségnyújtás megtörténik.

A magyarok továbbra is bombázzák Budát részleges sikereket érve el, miközben az orosz hadsereg összevonása várható (melynek nagyságát és elhelyezkedését illetőleg eltérnek a hírek), hogy nagyobb lendületet adjanak a háborúnak.

J. El Duque de Gor

10.

N°32. Bécs, 1849. május 25.

**Tájékoztató Őfelsége varsói útjáról történt visszatéréséről,
valamint Buda bevételéről a magyarok által**

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! A tegnapi nap folyamán a Császár Őfelsége megérkezett Schönbrunnba varsói látogatásából. Megerősítést nyert, hogy találkozója ama városban Miklós cárral rendkívül szívélyes és nyájas volt, mivel eme Uralkodó ott-tartózkodásának teljes időtartama alatt mindvégig együtt voltak, és megsemmisítették a városban állomásozó csapatokat. Minden bizonnyal néhány kitüntetést is kiosztottak a két uralkodó kíséretében jelen lévő fontos személyeknek.³⁴

³⁴ Május 21-én a korabeli Európa „csúcstalálkozóján” a két uralkodó pontosította az orosz beavatkozás menetét.

Eközben a magyarok elfoglalták Buda városát és erődítményeit, melyhez minden biztonnal hozzájárult néhány olasz egység árulása, melyek a vár helyőrségéhez tartoztak – mintegy négyezer fő – melyek támogatták a 22-dikéről 23-dikára virradó éjszakán végrehajtott ostromot. Az erőd parancsnoka, Hentzi tábornok – aki híres bátorságáról és kitartásáról – három sebesülést szerzett a harc folyamán, végül agyonlőtték, mint az összes horvát tisztet is, akik a felkelők kezére kerültek.³⁵

Rendkívül nehéz részletes és pontos hírekhez jutni a magyarországi háború eseményeire vonatkozóan, mivel a jelen kormány továbbra is, hűen régi szokásához elhallgat minden olyan információt, mely a Birodalom politikai helyzetét bármely mértékben is érintheti³⁶ rendszerint a magán levelezések az országban attól félve, hogy szerzőik gyanússá válhatnak bármely tábornak, mely ott egymás ellen harcot folytat. Ebből ered a sok hamis és eltorzított híresztelés, melyet gyakran az elégedetlenség váltott ki, melynek eme kormány véget kívánt vetni, megtöltván az újságoknak, hogy a hivatalos közlönyben megjelenttől eltérő híreket közöljenek a háborúra vonatkozóan.

J. El Duque de Gor

11.

N°33. Bécs, 1849. június 1.

Beszámol Welden báró lemondásáról a magyarországi hadsereg vezetéséről, s helyettesítéséről Haynau tábornok által

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Az ebben a városban megjelenő hivatalos lap ma megerősítette a hírt, hogy Welden báró lemondott a magyarországi hadsereg vezetéséről, s helyébe Haynau tábornok lép, aki kiváló katona és az itáliai hadjárat során fontos szerepet töltött be.³⁷ A hivatalos lap Welden tábornoknak a sereg vezetéséről való lemondása kapcsán rossz egészségi állapotára hivatkozott, ugyanakkor vannak, akik azt feltételezik, hogy a dolog igazi oka a magyarok folyamatos előrenyomulása, melyet legutóbb Buda elfoglalásával tetőztek be. Ha ez így van, akkor a magyarországi háború mintegy egy év leforgása alatt felemészített kettőt is a Birodalom legnevesebb katonái közül, s jelentős különbséget mutat ahhoz a szerencséhez képest, mely a császári hadak itáliai fegyvereit vezérli, ahol Malghera bevételével³⁸ szinte biztos, hogy hamarosan sikerül Velencét is elfoglalni.

³⁵ A vár döntő ostromára május 21-én a kora hajnali órákban került sor. Figyelmet keltő, hogy az osztrák katonai körökben öngazoló szándékkal azonnal megfogalmazódott és terjedt a Ceccopieri-gyalogezred árulásáról szóló legenda. A szabadságharc leverése után vizsgálat indult az igazság kiderítésére, s ez egyértelműen tisztázta az olasz kiállítású zászlóalj legénységét, melyből egyébként az ostrom alatt 7 tiszt és 95 közlegény esett el. Ferenc József csek után a zászlóalj 37 tagjának adott át magas, katonai kitüntetést. Ugyanígy téves a foglyok és Hentzi agyonlövéséről szóló információ.

³⁶ Olvashatatlan rész.

³⁷ Május 30-án nevezi ki Ferenc József Welden helyére Haynaut a magyarországi császári hadak főparancsnokává.

³⁸ Velence szárazföldi erősségének ostromát Radetzky tábornagy csapatai május 6-án kezdték meg, s a védők május 27-én kapituláltak. Ennek ellenére Velence védői csak augusztus 24-én tették le a fegyvert szabad elvonulás fejében.

Ahhoz a rendelkezéshez, mely megtiltja a lapoknak olyan hírek közlését, melyek nem a kormány közlönyében jelentek meg, csatolták a város Főköormányzójának rendeletét, miszerint tilos a kávéházakban politikai jellegű ügyekről beszélgetni, s feljogosítja ezen intézmények tulajdonosait arra, hogy a karhatalomhoz forduljanak abban az esetben, ha intelmeit nem tartják be.

J. El Duque de Gor

12.

N°58. Bécs 1849. július 15.

Hírek Magyarországról

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Mint ahogy az várható volt, s mint azt 54-es számú jelentésemben tisztelettel jelentettem Excellenciádnak, az orosz hadsereg Magyarországra történő belépése után az említett ország területén folyó hadjárat hadműveletei a felkelők számára, akik már számos összeütközésben vereséget szenvedtek, teljes mértékben kedvezőtlenül alakultak, s továbbra is azok. Ezenkívül a császári csapatok elfoglalták Pestet és Budát anélkül, hogy bármilyen ellenállásba ütköztek volna, az oroszok pedig – mint azt megerősítették – Paszkovics tábornagy vezetésével bevonultak Debrecenbe, ahol a magyar országgyűlés és a Kossuth-kormány tartotta székhelyét³⁹⁴⁰ eredményezték Görgey tábornok lemondását,⁴¹ aki egyike azon vezéreknak, akik leginkább kitűntek ebben a háborúban, s akit gyengeséggel és közönnyel vádoltak. Seregéből dezertálni kezdtek, s a lapok megerősítik azt a hírt, miszerint egy egész gyalogsági csata játszódott le az utolsó összeütközés folyamán Komárom mellett.⁴² Valószínű, hogy ez az erő is hamarosan a császáriak kezére jut, mivel most jelentős erővel tudják körülzárni, valamint fertőző betegségek terjednek falai között. Amint ezt állítják...

Mivel igen súlyos helyzettel néznek szembe, a magyar kormány népfelkelést hirdetett, s a parasztokat felhívták, hogy fegyverkezzenek fel sarlóval s baltával. Úgy tűnik továbbá, hogy Kossuth és hívei továbbra sem veszítették el a reményt, hogy a lehető legtovább ellenálljanak.

J. El Duque de Gor

³⁹ A magyar kormány és országgyűlés július 8-án kezdte meg a főváros kiürítését, s Szegedre költözött át, nem pedig Debrecenbe. A császári csapatok július 11-én kezdték meg a főváros megszállását, Haynau július 19-én tette át ide főhadiszállását. Július 3-án a IV. orosz hadtest csapatai vonultak be Debrecenbe Cscodajev tábornok vezetésével „élelmiszert” gyűjteni, s július 6-án vonultak el onnan Tokaj felé.

⁴⁰ Olvashatatlan rész.

⁴¹ Görgey nem mondott le, hanem Kossuth váltotta le a fővezérségről július 1-jén egy szerencsétlen félreértés következményeként.

⁴² A július 11-i osztrák győzelemmel zárult csatára utal itt a követ.

13.

N°73. Bécs, 1849. augusztus 25.

Hírek Magyarországról és Velence átadása

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Görgey seregének fegyverletétele, illetve a Temesvárhoz közeli csata után⁴³ – melyről tisztelettel tájékoztattam Méltóságodat 69-es számú jelentésemben –, a Magyarországról szóló hírek feltételezik, hogy a felkelők tábora képtelen továbbfolytatni a harcot, s hamarosan bekövetkezik az egész ország végleges pacifikációja.

Az osztrák főparancsnok Haynau báró e hó 18-án kelt jelentése szerint a csata után a foglyok és dezertőrök száma eléri a 18 000 főt, s legalább ugyanennyien adták át fegyverüket s tértek haza. Duschek magyar pénzügyminiszter szintén ezek között van, s személyén kívül jelentős mennyiségű aranyat és ezüstöt is átadott. Úgy hírlik, Kossuth elszökött a Dunai Fejedelemségbe, s magával vitte a magyar királyi koronát, azonban tartózkodási helyéről hivatalos információ nincs.⁴⁴ Bizonyos az is, hogy a temesvári csata után, mivel elvesztettnek látta a magyar ügyet, lemondott magas rangjáról, s Görgey tábornokot nevezte ki diktátorrá, akivel korábban nézeteltérése volt túlzott ambíciózussággal s önállósággal vádolván őt.

Ilyen fontos események után is szem előtt kell tartani, hogy még ily kritikus és reménytelen körülmények között is a Görgey parancsnoksága alatt álló magyar hadsereg, kétség kívül némi megmaradt gőgből vagy az osztrákok iránt érzett gyűlöletből, inkább Paszkevics tábornoknak adta meg magát, s hogy Haynau báró az előrenyomulást jelentéseiben magának, míg a győzelmet az általa vezetett seregeknek tulajdonítja, s alig említi meg az orosz csapatokat, ez utóbbiak parancsnoka viszont egyik uralkodójához intézett utóbbi jelentését a következő szavakkal kezdi: „Magyarország Császári Felséged lábainál hever”. Igen jelentős és megalázó mondat eme kormány számára, mely joggal csökkentheti az elismerést a kiváló szolgálatért, melyet várnak.

J.El Duque de Gor

Ui.:

Az imént jelent meg egy tegnap este Triesztben kelt távirati jelentés, miszerint Velence feltétel nélkül megadta magát.

⁴³ A magyar főerők augusztus 9-én szenvedtek döntő vereséget Temesvárnál Bem tábornok vezénylete alatt; Görgey hadtestével augusztus 13-án Világosnál tette le a fegyvert.

⁴⁴ Kossuth és kormánya augusztus 11-én mondott le, ezt követően török földre menekült. Kossuth augusztus 17-én lépte át a határt Orsovánál. A koronát és a koronázási jelvényeket Szemere Bertalan ásta el Orsova közelében egy füzesben, itt találták meg a császári hatóságok 1853. szeptember 8-án.

14.

N°79. Bécs, 1849. szeptember 13.

**Tájékoztat Radetzky tábornoszernagy és Jellačić, illetve Haynau tábornokok
megérkezéséről ama fővárosba**

Nagyméltóságú Úr!

Igen tisztelt Uram! Most délután egy órakor erősítették meg a hírt, hogy Radetzky gróf bevonult eme fővárosba.

Érkezésének hírt ma reggel jelentették be, s függesztették ki az utcákon; alig jutott cz a közvélemény tudomására, minden osztályhoz tartozó emberek megszámlálhatatlan tömege özönlötte el az utcákat, ahol várható volt elvonulása. Pillanatok alatt megteltek az ablakok. Az csemény, mellyel Excellenciádat tisztelettel lefoglalom, igazi nemzeti ünnepély hatását keltette, mivel spontán demonstrációk kísérték, s úgy tűnt, mintha mindenki lelkében jelen lenne az a hatalmas változás, mely szűk egy év leforgása alatt ment végbe eme Birodalom politikai helyzetében, és az a fontos szerep, melyet abban a jövőtele alkalmából ünnepelt tábornok játszott.

Elkísérték egészen a császári palotáig, ahol már előkészítettek egy lakosztályt Jellačić báró számára, aki tegnap este érkezett az Udvarba, s vele együtt foglalt helyet egy királyi fogat menetiránnyal szembeni ülésén, mivel az ablaknál a kormány elnöke, Schwarzenberg herceg, és a hadügyminiszter ült.

A tegnapi nap folyamán érkezett meg Haynau tábornok is, aki a magyarországi csapatok főparancsnoka. Feltételezések szerint a Birodalom első számú katonai személyiségei gyűlésének az a célja, hogy egyetértése és tanácsa mellett előkészítsék ama intézkedéseket, melyek a rend helyreállításához és eme ország végleges pacifikációjához szükséges; ugyanakkor bizalmasabb és diszkréttebb módon kifejezhezzék számukra az elismerést, melyre az általuk nyújtott fontos szolgálataik őket érdemessé tették.

El Duque de Gor

15.

N°86. Bécs, 1849. szeptember 29.

Tájékoztat Komárom feladásáról

Nagyméltóságú Uram!

Igen tisztelt Uram! Haynau báró egy szárnysegédje hozta tegnap eme Uralkodónak Komárom feladásának hírt.

A napi postával már tájékoztattam Kegyelmedet, hogy ez általában véve előre látható csemény volt, mégis fontos a Birodalom pacifikációja szempontjából, hogy véget vessenek az olyan reményeknek, melyek minden bizonnyal eltűnözve – a hadsereg fegyverletétele után életbe léptetett egyes intézkedések nyomán fellépő elégedetlenség, s főképpen a Kossuth bankok eltörlés miatt – Komáromban láttak egy újabb felkelés alapját Magyarországon.

A hivatalos lap mai számában továbbra sem tesz említést a hírről, s bár a feladás tényét diszkréten erősítették meg, nem valószínű, hogy egy olyan crőd, melyet szinte bevehetetlennek, emberrel, élelmiszerekkel jól ellátottnak tartottak, engedmények nélkül adta volna meg magát, ezen engedmények a jelen esetben minden bizonnyal főleg a személyek biztonságára vonatkoznak.⁴⁵

El Duque de Gor

A madridi sajtó hírei⁴⁶

1.

La España, 1849. július ?

(...)

13-i dátummal írják Bécsből⁴⁷ a párizsi *Litográfiai Lapnak*⁴⁸: „Azt a valós hírt kaptuk, hogy az osztrák csapatok bevonultak Pestre és Budára.⁴⁹ Ez a hír nem volt nagy hatással a tőzsdére. Komárom és Pétervárad, valamint Erdély az a hely, ahol nagy csatáknak kell eldönteniük Magyarország sorsát. A legutóbbi csata, ami Komárom falainál zajlott le, nem volt komoly. A magyarok sikertelen kitörést kíséreltek meg.”

(...)

2.

La España, 1849. július 27.

(...)

A *Kölni Hírlapban* olvassuk:

„Pest teljesen kihalt: négy nappal az osztrákok bevonulása előtt az ezeröttszáz főből álló helyőrség, valamint az összes tizennégy éven felüli fegyvert fogni képes férfi elhagyta a várost, magukkal vitték az orvosokat is.⁵⁰ Kossuth a búcsúzáskor azt mondta a maradóknak, hogy ne fejtscnek ki ellenállást az osztrákok ellen, hanem ellenkezőleg: zászlókkal a kezükben

⁴⁵ Klapka György komáromi várparancsnok megbízottai és Haynau tábornagy szeptember 27-én Herkálypusztán írták alá a vár megadásának előfeltételeit képező megegyezést. Ebben a védők szabad elvonulást és büntetlenséget kaptak. A vár átadása október 2-4-én történt meg.

⁴⁶ A közreadott spanyol cikkek legtöbbször hosszabb, a nemzetközi élet eseményeit áttekintő hírcsokor részét képezik. A szövegek elején és/vagy végén adott jelzet: (...) arra utal, hogy a magyar tárgyú részeket hosszabb szövegből emeltük ki.

⁴⁷ Azokat a helység-, illetve személyneveket, amelyek az elírások ellenére is egyértelműen azonosíthatók a magyar átírás szerint közöljük, amelyek viszont nem, ott ezt lábjegyzetben jelezzük.

⁴⁸ A spanyol lapok a külföldi újságok nevének legtöbbször spanyol fordítását említik, ezért mi ezek magyar változatát közöljük.

⁴⁹ Haynau tábornagy előcsapatai július 11-én vonultak be Budára. Mivel a Lánchidat a magyarok megrongálták, az osztrákok ekkor még nem lehettek Pesten, mert napokig nem tudtak átkelni a Dunán; oda az oroszok vonultak be előbb, 12-én.

⁵⁰ A tömeges elvándorlás július első napjaiban kezdődik, s eltart egész 11-éig. Főként azok mennek el, akik közéleti szerepet vállaltak, valamint azok az önkéntesek, akik a kormány felhívására fogtak fegyvert. A távozók száma a 30 ezret is megközelíti; Pesten ekkor kevesebb, mint 40 ezer kereső korú férfi élt.

menjenek fogadni őket; azt is megígérte, hogy két hónapon belül visszatér.⁵¹ A budai várát lerombolták, s kivonták a hozzátartozó teljes fegyverzetet és muníciót. Hivatalos közleményt még nem adtak ki arról, hogy a császáriak elfoglalták a várost.”

(...)

3.

La España, 1849. augusztus 3.

A *Bécsi Hírlap* július 22-i rendkívüli mellékletében a következő beszámolót közli:

„Báró Haynau 19-én főhadiszállásával bevonult Pestre. A budai várát lerombolva találta, elpusztult az összes bástya, és sok ház megrongálódott.⁵² Bechtold hadosztálya délután 4-kor vonult át a városon. Paszkevicz tábornagy megállás nélkül üldözi a lázadókat, s megakadályozta azon próbálkozásukat, hogy Vácon keresztül Szegedre jussanak.⁵³ A felkelők jó ideje jelentős erőket vonnak össze a Ferenc-csatorna közelében, hogy a déli hadsereget fenyegecsék. A bán Vcrbászról Hegyescsre vonult, hogy megelőzze a magyarok támadását.”

(...)

4.

La España, 1849. augusztus 5.

„(...) A pesti zsidóknak különleges hadisarcot kell fizetniük,⁵⁴ amit a magyar forradalomban való bűnrészességük miatt róttak ki rájuk. Eszerint az izraelitáknak elő kell teremteniük 48 ezer pár cipőt, 15 ezer pár csizmát, 60 ezer inget, 20 ezer nyakkötőt, 6 ezer nadrágot, 46 ezer rőf posztót, 1500 bőrsapkát és ezer lovat. Mivel a pesti zsidók vagyona jelenleg a Kossuth által kiadott bankjegyekben fekszik, gyakorlatilag lehetetlen, hogy ezt az adót ki tudják fizetni akár pénzben, akár javakban, hisz a határok lezárása miatt oly régóta hiány van például posztóból és bőrből, hogy ezeket a cikkeket egyenesen Bécsből kellene beszerezni. Ami pedig a lovakat illeti, azokat lehetetlen előteremteni.”

(...)

⁵¹ Kossuth nem intézett külön beszédet Pest lakosságához. Bizonyára a minisztérium július 8-i kiáltványáról van szó, melyben bejelentik, hogy a kormány elhagyja a fővárost. A kiáltvány így fogalmaz: „...Ha ütközet nem lesz a főváros előtt annak oltalmára, azon esetben nem kívánjuk, hogy tömegben felkeljete, mert ok és szükség nélkül nem kíván a haza áldozatot...” Az azonban túlzás, hogy zászlókkal a kezükben mentek volna fogadni az osztrákokat. A szöveg beszél visszatérő kormányról is, de arról nem, hogy mindez két hónapon belül történne.

⁵² A vár nem volt lerombolva.

⁵³ Paszkevicz Vácánál július 15-én állta útját a Görgey vezette feldunai hadseregnek. A magyar erők 15-17-én csaptak össze az oroszokkal, majd északi irányba kitértek egy nagy csata elől.

⁵⁴ Haynau valóban teljesíthetetlen hadisarcot – egy egész hadsereg felruházását – írta elő a pesti és az óbudai zsidó lakosoknak: „40 ezer gyalogsági köpeny, 8 ezer darab lovassági köpeny, 40 ezer darab gyalogsági pantalon, 16 ezer darab lovassági kék pantalon, 8 ezer darab lovassági sötétzöld pantalon, 12 ezer darab lovassági fél nadrág, 60 ezer pár német cipő, 20 ezer pár magyar topán, 15 ezer pár félcsizma, 60 ezer darab ing, 60 ezer darab gaty, 20 ezer nyakkötő, 16 ezer nyakfátyol – mind kész állapotban – továbbá 16 ezer rőf hamuszín posztó, 30 ezer rőf fehér posztó, 800 mázsa talpbőr, négyszáz mázsa felbőr, 300 mázsa talpbélés ... anyagban. ... Továbbá tartozik a két zsidó község – s pedig négy nap alatt – az egészségi zászlóalj ... részére ... száz lo[vat], 32 pár lószerszámot, egyszázkilencvenhat kumet ... és 55 nyergeket szállítani.”

„A lázadó magyar körzetekben a fanatizmus a tetőpontjára ért. Az egyházi szcmlécek óriási vörös kardot, ugyanilyen színű keresztet és egy zászlót vitetnek maguk előtt, amin fekete betűkkel ez áll: *Halál az oroszokra és az osztrákokra*.

A magyar kormány székhelye Szekszárd és Baja között *található egy gőzhajón, mely szükség szerint meggy lefelé vagy felfelé a folyón*, s amely el van látva ágyúkkal, s mindennel, ami a védekezéshez szükséges.⁵⁵

Kossuth azt mondta – teszi hozzá az Általános Tájékoztató, ahonnan ezeket a híreket vesszük –, hogy neve napján (augusztus közepe felé⁵⁶) czezel a hajóval fog Pestre megérkezni. Ismét megígérte, hogy betartja a szavát.”

(...)

5.

La España, 1849. augusztus 12.

(Közli a magyarországi ideiglenes kormány külügyminiszterének azon körlevelét, amit diplomatáinak küldött, s amelyben az osztrákoknak a civil lakosságot is sújtó megtorló akcióiról számol be.)

(...)

Haynau tábornok főhadiszállása 29-én Félégyházára ért *anélkül, hogy ellenállásra tálaált volna. A helyi lakosok mindenhol eljöttek, hogy élelmiszert ajánljanak fel a császári seregeknek.*

(...)

A *Kölni Hírnap* a következőket írja: „Bizonyos, hogy a Lüders és Grotenhjelm tábornokok által kiadott összes orosz közlemény ellenére a hadszíntér cseményei a magyarok számára vettek kedvező fordulatot, mert akkor csak néhány harcoló alakulat lépte volna át a határt. Az orosz közlemények azt állítják, hogy az állandó csatározások ellenére Lüders és Grotenhjelm is hetek óta csak Beszterce és Brassó szűk körzetében mozog, illetve nyomul előre; minden székelyek ellen intézett támadás e közlemények szerint azzal végződik, hogy e két helyre vonulnak vissza. Hogy szemléletesebbé tegyük ezen közlemények hazugságait, előttiünk van ezek közül az a tizenhárom, amit Erdélyben publikáltak, s ezek szerint a magyarok összeszűszesége 15 800 halott és 71 ágyú, míg az oroszoknak csupán 203 halottjuk és sebcsültjük van. Az említett tábornokok megnyertek három nagy csatát, s szereztek hat kevésbé fontos győzelmet, háromszor ígázták le és kétszer fegyverezték le az országot; de mindezen győzelmek ellenére a székelyek tömegesen álnak fegyverben, és (saját bevallásuk szerint) Beszterce közelében nagy erővel támadják Grotenhjelmét, Fogaras környékén pedig Lüdert; megnehezítik az összeköttetést Nagyszebennel és Kolozsvárral,⁵⁷ szűk hadműveleti körzetben támadják az oroszokat, s arra kényszerítik őket, hogy minél előbb segítségül kelljen hívniuk Alm⁵⁸ tábornok hadtestét, végül pedig betörnek Moldvába.”⁵⁹

⁵⁵ Téves információ. A kormány ekkor Szegeden tartózkodik.

⁵⁶ Augusztus 25-én.

⁵⁷ Nagyszebent július 19-én foglalja el Lüders, de Kolozsvár ekkor még magyar kézen van.

⁵⁸ Valószínűleg Clam-Gallas osztrák tábornokról van szó.

⁵⁹ Bem Moldvába történt július 23-i bevonulására utal.

6.

La España, 1849. augusztus 29.

A következő szakaszt a *Kölni Hírlapból* vettük át:

„A hírek, amiket ma kaptunk, a magyarok számára rendkívül kedvezőtlenek. Bizonyosan tudjuk, hogy nemcsak hogy a császáriak kezére került Nagyvárad és Temesvár, hanem Görgey, aki Komáromnál oly bátor katonának mutatkozott, megadta magát az oroszoknak. Íme egy 17-i bécsi levél, ami a következőket írja erről:

Fővárosunk a legnagyobb izgalomban van. Minden sarkon csoportokba verődött emberek látni, akik a Bécsi Hírlap mellékletében olvassák a hírt, hogy Görgey 40 ezer emberével önként megadta magát Világosnál. Mindenfelé azt kiabálják, hogy a magyarok elleni háború véget ért, mivel Görgey kardja eltört.

(...)

Most nézzük meg, mit tudnak Bécsben a Görgey által hozott döntés okairól. Azt mondják, hogy napokkal ezelőtt Aradon összeültek a tábornokok tanácskozni; ezen részt vett Görgey, Bem és Kossuth is.⁶⁰ Az első kijelentette, hogy a magyar ügy elveszett, s ha makacsul ellenállnak, az az ország teljes és biztos pusztulását okozza. Görgey véleményét abban a pillanatban sokan osztották, s attól kezdve a megadás elkerülhetetlennek tűnt.

E tanácskozás eredményeként – teszik hozzá – a forradalom mellett leginkább elkötelezettek úgy gondolták, az a legbiztosabb, ha Orsova felé, a török határhoz vonulnak. Ami pedig eztán történt, az már mindenki számára ismert.

Végül kiegészítjük még azzal, amit a *Wanderer* ír, hogy e hónap 11-én Kossuth Görgey javára hivatalosan lemondott a legfelsőbb hatalomról, s 12-én egyszerű magánemberként balsorsú társával, Bessel együtt Magyarország⁶¹ felé vette menekülése útját.

(...)

A *Varsói Sürögöny* közli Paszkevics tábornagynak a cárhoz intézett tudósítását, ami a következőképp végződik: „Magyarország cári felséged lábainál hever. A lázadók kormánya lemondott, s a hatalmat átruházta Görgeyre, aki feltétel nélkül letette a fegyvert az orosz hadsereg előtt; példáját minden bizonnyal követni fogja a többi felkelő alakulat is.

Örömmel jelenthetem felségednek, hogy az egyetlen feltétel, amit Görgey kért, hogy csakis felséged hadserege előtt tesse le a fegyvert.”

(...)

7.

El clamor público, 1849. szeptember 1.

Párizs, augusztus 26.

Egész Európa Magyarországra figyel. E hősiés nép balsorsáról szóló váratlan hírek fájdalmas együttérzéssel töltik el mindazok szívét, s szégyennel borítják azok arcát, akikben maradt még némi becsület és igazságérzet.

⁶⁰ A haditanács, amin a fegyverletételről döntöttek, augusztus 11-én délután volt, ám ezen sem Kossuth, sem pedig Bem nem vett részt. Kossuth pár órával azelőtt átruházta a hatalmat Görgeyre, s útnak is indult a török határ felé. Bem pedig csak Lippán értesül a haditanács döntéséről.

⁶¹ Tévedés vagy elírás, nyilván Törökországról van szó. Bem egyébként nem Kossuthal együtt menekült, hiszen augusztus 17-én – amikor a lemondott kormányzó átlépte a határt – Bem még Déván tartózkodott, ekkor adta át a megmaradt csapatok feletti parancsnokságot Becke József ezredesnek, majd indult el ő is Stein ezredessel Törökországba.

Szerepnénk e balsorsban kételkedni, hisz olyannyira hozzászoktunk már, hogy a magyarok minden lépése győzelem, és hogy az abszolutisták serege, illetve a hivatalos újságok által kiadott hazug közleményeket másnap rendszerint megcáfolják, s az igazság minden akadály ellenére kiderül. Az emberek még mindig azt kérdezzük, hogy ezeknek az összefüggéstelen és ellentmondásos híreknek a háttérben – melyek arról szólnak, hogy a magyarok megadták magukat az orosz hadseregnek – nincs-e valami csalás vagy tréfa. Görgeyt, a legfiatalabb magyar tábornokot, aki győzelmeiről lett híres, úgy tűnik, a nemzet többsége diktátorra nevezte ki, melynek e tábornok – teljhatalmat kérve – a béke ideáját kínálta fel.

Kossuth szavának, melynek a magyarok közt oly nagy befolyása volt, már nincs hatása. Ez a csodálatraméltó férfiú, aki miután a magyar diéta halálra ítélte,⁶² a haza zászlaja alá tudta gyűjteni a nemzet minden rétegét, mánások, parasztokat és a középosztályt; aki tehetség, mérsékletesség és állhatatosság révén lépésről lépésre érte el a demokrácia győzelmét egy, a feudális korszakhoz még oly közel álló országban; ez a férfiú hirtelen magára maradt; ez a szegény ügyvéd, aki modern korunk leghősiébb hadseregét toborozta, aki kis és nagy emberekben egyaránt fel tudta kelteni azt a szinte vallásos bizalmat vagy egyfajta fanatizmust, mely olyan, mint a gondviselő dicsfény, ami a felsőbbrendű embereket övezi; ez a szabadsághős egyszerre elvesztette presztízsét. Végül az összes régi lengyel tábornok, aki a magyarok szabadságában saját hazájának szabadságát látta, s egymás közt oly nemesen versengett a győzelemért, alávetette magát e fiatal tábornok akarataának, aki nemrég még diplomáciai befolyás alatt állt, s akit talán a hiúság is megkísértett. Ahhoz, hogy mindezen képtelenség ellenére elfogadjuk az érveit, fel kell idéznünk költőnk egy verssorát:

*Le vrai peut quelquefois n'être pas vraisemblable.*⁶³

Ami ebben biztos, az az, hogy a magyarországi háború a diplomácia és nem a fegyverek ereje révén zárult le; hogy Anglia és talán Franciaország közbelépése lebeszélte a császárokat a bosszúállás szándékáról. De vajon ez a közbelépés tisztességes vagy pedig becstelen?

8.

El observador, 1849. szeptember 3.

Klapka nem akarja átadni Komárom városát, amit, mondják, épp most látott el három évre való élelemmel és felszereléssel. 18-án volt egy csata Komárom és Győr között, amelyben legyőzték a császáriakat.⁶⁴

(...) Klapka – úgy tűnik – folytatja Kossuth politikai irányvonalát, s nem akar csatlakozni Görgey kapitulációjához.

Grunz gróf elindult Bécsből Temesvárra azzal a határozott paranccsal, hogy Görgeyt tartóztassa le. Azt beszélik, hogy hat huszárezred azok közül, akik Kossuthal tartottak, nem akarta megadni magát, s áttört az orosz vonalakon.

Amint egy csehországi lap írja, a magyar hadseregből még 120 vagy 150 ezren állnak harcban, de ezt állítja a porosz *Monitor* is.⁶⁵

(...)

⁶² Kossuthot nem ítélte halálra a magyar diéta.

⁶³ „Az igazság néha valószínűtlen.”

⁶⁴ Klapka augusztus 3-án sikeres kitörést hajtott végre a komáromi várból, bevonult Győrbe, s ezzel elvágta a császári hadsereg legfontosabb utánpótlásvonalát. A kitörés során nemcsak élelmiszert és hadianyagot zsákmányolt, hanem 30 ostromágyút is, s közel 5000 újoncot soroztatott be.

⁶⁵ Erősen túlzó adat. A világosi fegyverletétel után a Komáromot védő körülbelül 20 ezres várórség volt az egyetlen jelentős létszámú harcoló alakulat, a honvédsereg megmaradt részei pedig augusztus 25-ig megadták magukat.

Azt beszélik, hogy a magyarországi háború katasztrofális volt az oroszokra nézve, mivel 18 ezer embert veszítettek a harcstercken és betegségek miatt.⁶⁶

Az *Augsburgi Hírlap* azt írja, hogy Anglia sérelmezte, hogy az osztrák kormány nem volt hajlandó elolvasni azt az üzenetet, amit lord Palmerston küldött a magyar ügygel kapcsolatban.⁶⁷

9.

La España, 1849. szeptember 11.

Eszék volt parancsnokát Jovich⁶⁸ tábornokot láncra verve vitték Bécsbe, amiért átadta az erődöt a magyaroknak; követi őt sok más fontos fogoly is. Azok közül, akik Pesten szenvedtek el büntetést, egy kézműves esete hívja fel a figyelmet, akit merőben új bűncselekményért ítélték el: a vád az volt, hogy a lázadók egyik dalát énekelt, amiért is három hónap börtönt kapott. A két nagy erődítmény helyzete változatlan; Komárom helyőrsége valószínűleg nem akarja megadni magát feltétel nélkül, minthogy tudatában van pozíciója rendkívüli fontosságának: uralja a folyó egész hajózását.

(...)

10.

El observador, 1849. szeptember 11.

Egy levél, amit Komáromból küldtek a *Pozsonyi Hírlap* számára, többek között ezt írja: „A lázadók soraiba állt osztrák tisztek⁶⁹ attól félnek, hogy ha megadják magukat, életüket veszítik, ezért ők az egyetlenek, akik a legvégsőig akarnak küzdeni, s buzdítják a katonák jó részét, hogy kövessék őket ezen elhatározásukban.”

(...)

11.

La España, 1849. szeptember 12.

(...)

Bécsben kezd gyanússá válni az oroszok magyarországi viselkedése, mert az osztrák kormány a háború elején úgy döntött, hogy semmisnek és értéktelennek nyilvánítja a magyar kormány bankjegycit (ezért Haynau tábornok el is éggetette azokat, ahol csak megállt

⁶⁶ Az oroszok összesen 12 ezer embert veszítettek, ebből körülbelül ezer ember esett el a harcstercken, a többi betegség vitte el. Az elesettek és a sebesültek együtt 3155 főt tettek ki, mely az orosz hadsereg összlétszámának 1,7%-a.

⁶⁷ Augusztus elején Palmerston jegyzéket küld Bécsnek, amit Schwarzenberg csak 14-én kap meg. Ebben az angol miniszterelnök azt tanácsolja az osztrákoknak, hogy legyennek nagylelkűek, s próbálják meg kibékíteni a magyarokat. Schwarzenberg először udvarias hangnembben visszautasítja az angol közvetítés ajánlatát, miután azonban tudomást szerez a világsi fegyverletételről, úgy nyilatkozik, hogy olvasásra sem tartotta méltónak az angol jegyzéket.

⁶⁸ Jovich István bárót 1848 nyarán nevezik ki Eszék parancsnokává, októberben viszont a várórséggel együtt csatlakozik a honvédsereghez. Nem sokkal később (november 13-án) azonban kérte nyugdíjaztatását.

⁶⁹ Azokról a magyar nemzetiségű tisztekről van szó, akik azelőtt az osztrák hadseregben szolgáltak.

az osztrák sereg), ám úgy tűnik, az orosz csapatok parancsnoka érvényesnek deklarálta a bankókat, s a tisztek azokat el is fogadják. Ez a magatartás rendkívül bosszantotta a bécsi sajtót, amely ebben egyenesen a kormány semmibe vételét s egy olyan nyilvánvaló célzatosságot lát, amely még saját alattvalói körében is el akarja venni annak hitelét.

(...)

Az *Augsburgi Hírlap* varsói levelekre hivatkozva a következőt írja:

„Tegnap a magyar hadsereg 121 fogoly tisztjét szállították el, akik közül tizenhárman azelőtt az osztrák hadsereghez tartoztak, s átálltak a felkelők soraiba. Ha hitelt adhatunk a szóbeszédnek, kevés a remény, hogy ez utóbbiak megmeneküljenek.”

Már lezajlott egy kivégzés. Gróf Ormayt,⁷⁰ a saját maga által létrehozott vadászczred parancsnokát a hadbíróság ítélete alapján felakasztották. A gróf előzőleg már kompromittálta magát az 1846-os galíciai felkelésben is, de Ferdinánd császár megkegyelmezett neki. A magyar forradalom kezdetén sietett felajánlani szolgálatait a magyar kormánynak, amely azt el is fogadta; később az egész háború alatt a lázadás egyik leghevesebb vezetője lett.

Szintén ez az újság írja, hogy a görög nemzet mindenkit a földjére hív – legyen bármely országból való –, akinek azért, mert harcolt a nemzeti függetlenségért, el kellett menekülnie.

12.

El observador, 1849. szeptember 13.

Több magyar vezető – közöttük ott volt Bem és Dembinsky tábornok, valamint másik tizenhat lengyel tiszt is – érkezett Kalsatba⁷¹ (Törökország), ahonnan Konstantinápolyba akartak tovább indulni. A török földön tartózkodó magyar menekültek között van Kossuth, Mészáros, a két Perczel, Madarász, Guyon és a magyar diéta számos tagja.

Egy gőzhajó állt készen, hogy Konstantinápolyba vigye a menekülteket, de Omer pasa, Bukarest parancsnoka, miután tudomást szerzett Kossuth és néhány menekült Valasba érkezéséről, azonnal intézkedett, hogy mindannyiukat Viddinbe szállítsák, ahol jelenleg a hatóság felügyelete alatt állnak.

A 2-i bécsi lapok azt írják, hogy az osztrák kormány parancsot adott Haynaunak, hogy vessen véget a fogságába kerülő magyar tisztek kivégzésének. Néhány napilap arról tudósít, hogy jelentős azok száma, akiket agyonlőttek; a német Reform pedig azt írja, hogy a kérdéses parancs egy nappal később érkezett, miután már kivégezték a Haynau fogságában lévő összes tisztet. Az idézett lapok azt írják, hogy a kormány egyik terve, mely Magyarország jövőbeli helyzetére vonatkozik, az, hogy nagy kolóniákat hoz létre a sztyeppéken azzal a céllal, hogy semlegesítse a magyarok befolyását. Pozsonyban és a hegyekben továbbra is építik az erődítményeket, az orosz seregek pedig folytatják visszavonulásukat a határ felé.

(...)

⁷⁰ Ormay (Auffenberg) Norbert ezredest, a honvéd vadászczredet szervezőjét és főparancsnokát rögtönítélő hadbíróság végzi ki Aradon augusztus 22-én. Ormay egyébként nem volt gróf, s kegyelmet sem kapott Ferdinándtól. A munkácsi várbörtönből 1848 márciusában szabadult ki.

⁷¹ Valószínűleg az itt említett Kalsat és a nem sokkal lejjebbi Valas egy és ugyanaz a helység lehet, de mindenképp tévedés, mivel az emigránsok legelső állomása Turnu Severin volt.

13.

El clamor público, 1849. szeptember 15.

A következőt olvassuk a *Kölni Hírlapban*:

„Haynau kegyetlenkedései meghozzák gyümölcsüket. A két erőd nem akarja megadni magát. E kitartás valószínű oka, hogy kizárták mindazon tiszteket az amnesztiából, akik régebben Ausztriát szolgálták. Természetes, hogy inkább a várfalak romjain való hősies halált választják ahelyett, amit Haynau becstelensége kínál. Ez a kirekesztés semmiképp sem lehet jogos. A múlt év politikai egyezkedései az akkor hivatalban lévő osztrák kormány jóváhagyásával, vagy legalábbis hallgatólagos beleegyezésével hoztak létre egy magyarországi külön hadsereget, melynek magját azok a magyar ezredek alkották, melyek már időtlen idők óta léteztek. Természetesen az összes idegen elhagyta ezeket az ezredek, mint ahogy a magyar tisztek továbbra is otthagyták hazájukat, s osztozzanak sorsában. Sajnos ezen tényeket azért nem akarják ma tudomásul venni, hogy összetéveszthessék a tiszteket az egyszertű dezertőrökkel.

Klapkának csupán 6 ezer embere van Komáromban,⁷² mely nem elegendő, hogy megvédjék az erőd sáncait, viszont nagyon is elég arra, hogy tartsák az erőd egy hosszabb, belső részét, melyet szinte bevehetetlennek vélnek.

Péterváradon ugyanez a helyzet. A parancsnok, miután bizonyossá vált a világozi fegyverletétel, meg akarta adni magát. A sok, amnesztiából kizárt tiszts viszont a maga részéről úgy döntött, hogy drágán adja az életét.”⁷³

(...)

Egy folyó hó 2-i bécsi levél azt állítja, hogy a császár - bár parancsot adott, hogy függeszsenek föl minden katonai kivégzést Magyarországon - kitart amellett, hogy a hadbíróságok továbbra is maradjanak fenn, s ítéljék el azokat, akik részt vettek a felkelésben.

(...)

14.

El observador, 1849. szeptember 26.

Egy pesti levél azt írja, hogy nagy szomorúság uralkodik a városon, s az élelmiszer rendkívül drága. Nagyon kevés a pénz, mivel a Kossuth által kibocsátott bankjegyeket nem fogadják el. Több magyar tiszts, akik beleegyeztek abba, hogy hűséget esküdjenek a cárnak, ugyanazzal a rendfokozattal soroztak be az orosz hadseregbe, mint amilyenekkel a felkelők között rendelkeztek.

⁷² Komáromot több mint húszezres sereg védte.

⁷³ Haynau augusztus 17-én szólította fel fegyverletételre a péterváradit helyőrséget. Kiss Pál tábornok a vár parancsnoka valóban reménytelennek ítélte helyzetüket, Hollán Ernő ezredes, a vár mérnökkari igazgatója azonban a tárgyalások során elérte, hogy a majdani komáromi kapitulációs feltételeket rájuk is terjesszék ki. Ezután szeptember 7-én a vár megnyitotta kapuit a császáriak előtt.

15.

El observador, 1849. október 2.

Párizsból 26-án a következőket írják arról, hogy a Porta feltehetően milyen választ adott a magyar menekültek átadásával kapcsolatban:

„Bizonyos, hogy az oszmán kormány határozottan megtagadta Oroszország és Ausztria azon kérését,⁷⁴ hogy adják át a magyar és lengyel menekülteket. E két hatalom nagykövetei ideiglenesen felfüggesztették a kapcsolatokat a szultán kormányával, közben pedig várják saját uralkodóik parancsát.”

16.

El observador, 1849. október 6.

Egy 30-i párizsi levél szerint állandósult a szóbeszéd a törökországi magyar menekültek kérdésével kapcsolatban: Oroszország és Ausztria kijelentették, hogy amennyiben megtagadnák a kiadatásukat, az casus belli lenne. Konstantinápolyban összeült a minisztertanács, hogy megtárgyalja az ügyet; ezen részt vett a szultán is, aki kedvezően beszélt a magyarokról, ezt követően pedig egy mindent megmagyarázó jegyzéket adott át Franciaország és Anglia képviselőinek. Ebből kiderül, hogy úgy döntött, követet küld egy levéllel az orosz cárhoz.

17.

El observador, 1849. október 8.

A legfőbb magyar menekültek még mindig Viddinben vannak, bár a Kölni Hírlap azt írja, hogy Kossuth szeptember 15-én Konstantinápolyba érkezett. Ugyanezen újság szerint, a magyar korona nem veszett el, Kossuth, Horváth és Dembinsky tudják hol van.⁷⁵

18.

El observador, 1849. október 9.

A *Kölni Hírlap* írja Bécsből, 27-i dátummal:

„Konstantinápolyból jelentik, hogy Kossuth és társai ott angol hajóra szálltak. Ausztria és Oroszország nagykövetei, valamint Radziwill herceg⁷⁶ elhagyták Konstantinápolyt. Indulás előtt kijelentették, egy orosz hajóraj készen áll, hogy átlépje a Boszporuszt. Franciaország és Anglia nagykövetei egyetértésben jártak el az ügyben. Sir Stratford-Canning⁷⁷ pa-

⁷⁴ Oroszország és Ausztria erőlyesen követelte a menekültek kiadatását, háborúval fenyegetve meg a Portát, ha nem teljesítené kérésüket.

⁷⁵ Mint már említettük, a koronát Szemere ásta el Orsova mellett augusztus 23-án, erről Kossuthék semmit sem tudtak.

⁷⁶ Lev Ludvigovics Radziwill herceget az orosz cár még augusztus 26-án küldte Isztambulba, hogy kérje a lengyel menekültek kiadását.

⁷⁷ Isztambuli angol nagykövet.

rancsot adott az angol admirálisnak, hogy hajóival vonuljon a Dardanellákhoz, a máltai kormányzóknak pedig, hogy küldje el az összes rendelkezésére álló hadihajóját.

A Schlick nevű gőzhajó, amit azért küldtek Orsovába, hogy Kossuthot, Dembinskyt, Bemet és a többi menekültet követelje, visszatért anélkül, hogy elérte volna küldetése célját. Levisinnek, a szintén Bem és Dembinsky követelésével megbízott orosz tábornoknak sem sikerült elérnie, hogy kérését teljesítsék. Egycsek azt mondják, Kossuth Máltára érkezett, mások szerint Angliába. Azt is állítják, hogy Bem Párizsban van.⁷⁸

(...)

Azt mondják, hogy több, mint száz, a magyar forradalomban kompromittálódott képviselő vagy biztos török öltözetben jár-kelel Viddinben, s fel is vették a mohamedán hitet, hogy elkerüljék azt a sorsot, ami rájuk várna.⁷⁹

(...)

Aszcrint, amit Pestről 26-i dátummal írnak a Lloydnak, Aulich és Kiss magyar vezetőket nemrég kivégezték Aradon.⁸⁰

19.

El observador, 1849. október 11.

Komárom feladásának hírére teljes mértékben megerősítette Haynau tábornok szeptember 27-én este 9-kor a főhadiszállásról küldött távirati jelentése. Egy osztrák újság azt írja, hogy a kapitulációs dokumentumban az egyik legfőbb feltételként kikötik a gőzhajók szabad hajózásának visszaállítását a Dunán, de hozzáteszi, hogy parancsot adtak a hajóknak, hogy ne közleltsék meg a várost, mielőtt végleg el nem foglalják a császári csapatok. Az első gőzhajó szeptember 30-án indult Bécsből, hogy Komáromig hajózzon le a Dunán.

(...)

Német lapok azt írják, hogy meg akarták gyilkolni Görgey tábornokot.⁸¹ Ezt ellentmondó okoknak tulajdonítják.

20.

La España, 1849. október 14.

(...)

Az Aradon magukat megadó magyar tábornokokra kimondott ítéleteket Bécsbe küldték, hogy a császár megerősítse őket. Azt beszélik, hogy akik azelőtt az osztrák hadseregben szolgáltak tisztként, azokat halálra ítélik. Közéjük számítt Aulich, Nagysándor, Leiningen, Damjanich és a költő August Bayer,⁸² de úgy hiszik, hogy nem fogják végrehajtani a kivégzést.

⁷⁸ Kossuth és Bem ekkor még Törökországban tartózkodnak.

⁷⁹ Több magyar emigráns tért át a mohamedán hitre, így remélve kiutat az életveszélyből, az áttéréssel együtt a tiszték rangot és jövedelmet kaptak a török hadseregben. Áttért például Bem tábornok, Guyon tábornok, Kmety György tábornok, Kossuthék viszont határozottan visszautasították a megmenekülésnek ezt a formáját.

⁸⁰ Aulich Lajost és Kiss Ernőt október 6-án végzik ki a többi vértanúval együtt.

⁸¹ Görgey ellen nem kíséreltek meg merényletet.

⁸² Bayer József tábornokról, nem pedig a költőről van szó, de őt nem végezték ki.

21.

El observador, 1849. október 16.

A szeptember 28-i *Pesti Hírlapban* olvassuk:

„Az Aradról érkező utazók cáfolják azt a hírt, hogy Kisst és Aulichot kivégezték volna. Azt mondják, hogy az erődben raboskodó tíz tábornok mindegyike külön cellában van elhelyezve; szabadon sétálhatnak az erődben, s látogathatják egymást, ezenkívül biliárdozhatnak és tekezhetnek is.

Többségük pénzeszközökkel jól el van látva. Körülbelül nyolcvan asszony tartózkodik a városban gyermekeivel, hogy közel legyen az erődben őrzött férjéhez vagy rokonához. Sokan közülük nehéz helyzetben vannak, mivel anyagi eszközök kezdnek kimerülni. Azt beszélik, hogy 400 ezer fegyvert és 400 harangot vittek az aradi várba, amiket a magyarok a szerb és román községektől zsákmányoltak, hogy ágyút csináljanak belőlük.”

(...)

Bécsből írják 5-én a *Breslauer Hírlapnak*:

„Ma az a hír járta a tőzsdén, hogy a törökök formálisan is készülnek a háborúra, s hogy Kossuth Viddinben van kilencezer magyarral és lengyellel.”⁸³

22.

El observador, 1849. október 18.

(...)

Egy 7-i bécsi magánlevél az alábbiakat írja:

„Gróf Batthyány Lajost, Magyarország volt miniszterelnökét tegnap, Latour meggyilkolásának évfordulóján, a hadbíróság ítéletének értelmében Pesten felakasztották; Aulich, Kiss és gróf Leiningen tábornokokat szintén. Az eset élénk benyomást keltett.”⁸⁴

23.

El observador, 1849. október 20.

Egy, a *Belga Függetlenségnek* küldött 8-i bécsi levél megerősíti Batthyány gróf kivégzésének elhalasztását öngyilkossági kísérlete miatt. Batthyány grófné, aki gróf Zichy lánya, Pestről Bécsbe utazott, hogy a császár kegyelméért könyörögjön. A levél szerint kilenc azoknak a magyar tábornokoknak vagy magas rangú tiszteknek a száma, akiket felakasztottak, hármat pedig agyonlőttek.⁸⁵

⁸³ Viddinben körülbelül 5000 emigráns volt, de ebből több mint 3000 október folyamán visszatért Magyarországra.

⁸⁴ A hír nem említi a többi aradi vértanút. Batthyányt pedig nem akasztották, hanem főbelőtték, mivel a kivégzés előtti éjszakán felvágta ereit.

⁸⁵ Négy tisztet lőttek agyon.

24.

El observador, 1849. október 22.

A Batthyányra kirótt halálos ítélet rendkívüli benyomást keltett Bécsben. A *Presse* bírálja a kormány fellépését ez ügyben, hogy tudniillik egyeseket túl keményen büntet, míg másokat futni hagy.

Előadtak Haynau tábornoknak néhány fájdalmas és hatásos beszámolót a már lezajlott, illetve a jelen pillanatban folyó kivégzésekről. A tábornok csendben van, s arra szorítkozik, hogy demonstrálja hatalmát. Egyik alkalommal így fejezte ki magát: „Tigrisnek hívnak, de én mindenért, amit teszek, vállalom a felelősséget.”

25.

El observador, 1849. október 23.

A 6-án Aradon felakasztott magyar vezetők: Knezić, gróf Vécsey, Lciningen, Poeltenberg, Nagysándor, Láhner, Aulich, Török és Damjanich. Ugyanczen a napon lőtték agyon Schweidelt, Lázárt, Kiss Ernőt és Dessewffyt. Úgy tűnik, hogy Aulich fogadta legbátrabban a halált. Damjanich,⁸⁶ aki utolsóként szenvedte el a halált, így kiáltott: „S nekem, aki mindig mindenhol az első volt, itt az utolsóknak kell lennem!” Schweidl sokat szenvedett a hóhér ügyetlensége miatt.⁸⁷ Stullert, Kossuth egyik titkárát, báró Perényit, a felsőház elnökét és báró Jeszenákot szintén halálra ítélték.⁸⁸

Batthyány gróf halála mély benyomást keltett Bécsben. Batthyány Lajos a birodalom egyik legnépszerűbb embere volt.

A szöveget fordította, sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és az előszót írta:

Anderle Ádám, Babos Krisztina és Illikmann Anita.

⁸⁶ Damjanich az utolsóelőtti volt. Utolsóknak Vécsey Károly ment a vérpadra.

⁸⁷ Schweidelt vagy Kiss Ernővel tévesztik össze, aki az első sortűz után életben maradt, s három katona végül közeli lőtte agyon; vagy pedig az akasztófára ítélték közül Damjanichsal vagy Lciningennel, akik magas termetük miatt szenvedtek a rosszul felállított bitófán.

⁸⁸ Stuller Ferencet nem végzik ki. Perényi Zsigmondot október 24-én Pesten, báró Jeszenák Jánost, aki Nyitra megye főispánja, majd kormánybiztos és a főrendiház tagja volt, október 10-én akasztották fel.